

μικροφιλολογικά

περιοδική έκδοση * τεύχος 33 * άνοιξη 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΛΟΥΙΖΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ, Γύρω από την ίδρυση του Αναγνωστηρίου «Η Αίγλη» στη Σύμη: Ένα ποίημα και μια επιστολή της Σαπφούς Λεοντιάδος [3] ~ ΣΩΤΗΡΗΣ ΤΣΕΛΙΚΑΣ, Δύο αθησαύριστα κείμενα του Εμμανουήλ Ροΐδη [8] ~ ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ, Η εφημερίδα *Αθήναι* (1884) του Ξενοπούλου και του Νιρβάνα [13] ~ EVA LATORRE BROTO, Η «Ανεράδα» του Β. Μιχαηλίδη: μια μεταφραστική πρόταση στα ισπανικά [19] ~ ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ, Μια «συνομιλία» του Β. Μιχαηλίδη με τον Η. Τανταλίδη [22] ~ ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ, Οι τελευταίες στιγμές του Β. Μιχαηλίδη. Η μαρτυρία της Στυλιανής Πισύρη και ο Γεώργιος Στρέιτ [25]. Μάγισσες στη Λεμεσό του 19ου αιώνα (Νίκος Νικολαΐδης, *Πέρ' απ' το καλό και το κακό*, 1940) [34] ~ ΜΙΧΑΗΛΑ ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ-ΙΑΤΡΟΥ, Ο James Joyce διαβάζει Κωστή Παλαμά [28] ~ ΚΩΣΤΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Μια λανθάνουσα συνέντευξη του Νίκου Νικολαΐδη [31] ~ Κ. Γ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ, Για την *Πολεμική μούσα* του Ιω. Περδίου [35] ~ ΘΑΝΑΣΗΣ Β. ΚΟΥΤΚΟΥΛΟΣ, Μια άγνωστη φωτογραφία του Κ. Γ. Καρωτάκη [37] ~ ΕΛΕΝΗ ΠΑΡΙΣΙΑΔΟΥ, Πέντε ανέκδοτες επιστολές του Τέλλου Άγρα προς τον Καίσαρα Εμμανουήλ [40]. Στο Λύκειο Νεοκλέους της Λευκωσίας. Μια ανέκδοτη επιστολή του Καίσαρα Εμμανουήλ [45] ~ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΚΟΡΗΣ, Γιάννης Ρίτσος (=Πέτρος Ελασίτης): «Ύμνος στην Αθήνα μας» (1945) / «Αθήνα!» (1946) [47] ~ MAURIZIO DE ROZA, Ο Οδ. Ελύτης μεταφραστής του Τζιουσέππε Ουγκαρέττι [51] ~ ΜΑΡΙΑ ΜΗΝΑ, Φλόγα, «πρωτοποριακή έκδοση Τεύχρου Ανθία». Β' περίοδος (Λευκωσία, 1944-1946): Αποδελτίωση κατά τεύχος [54] ~ ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ, Μιά μικρή περιπέτεια του λαϊκού ποιητή Χαράλαμπου Μ. Άζινου [59] ~ ΣΑΒΒΑΣ ΠΑΥΛΟΥ, «Γύρω από την τέχνη». Ένα κείμενο του Παναγή Λεκατσά [59] ~ Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Τά κάρφη και ή δοκός [61] ~ Μ-Φ, Η *Κυπριάδα* του Δημήτρη Ποταμίτη [62] ~ Προσθήκες, διορθώσεις, σχόλια [65] ~ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Καταχρήσεις – και μια έκκληση [67] ~ ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΚΟΛΗΣ, Ή που τότες [68] ~ ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΖΕΝΙΟΥ, Τιμή στον Βασίλην Μιχαηλίδη [68]

μικροφιλολογικά

περιοδική έκδοση * τεύχος 33 * άνοιξη 2013

Κυκλοφορεί δυο φορές τον χρόνο (άνοιξη - φθινόπωρο)

Ιδρυτική επιτροπή: Φοίβος Σταυρίδης, Σάββας Παύλου, Λευτέρης Παπαλεοντίου

Υπεύθυνος έκδοσης: Λευτέρης Παπαλεοντίου

Συντακτική επιτροπή: Λάμπρος Βαρελάς, Κυριάκος Ιωάννου, Δημήτρης Κόκορης,
Λευτέρης Παπαλεοντίου

Εκτύπωση: Τυπογραφεία Στέλιου Λειβαδιώτη Λτδ, Τ.Θ. 29128, 1621 Λευκωσία
(τηλ. 22347359, 22438968, τηλεμοιότυπο 22435698)

Συνεργασία, αλληλογραφία και συνδρομές να αποστέλλονται στον υπεύθυνο της έκδοσης (Λευτέρης Παπαλεοντίου, Τ.Θ. 14210, 2155 Λευκωσία. Τηλέφωνο: 00357 22338827· e-mail: plefteris@cytanet.com.cy)

Προτεραιότητα δίνεται σε κείμενα περιορισμένης έκτασης. Παρακαλούμε τους συνεργάτες μας να μας στέλλουν ευσύνοπτα κείμενα, με ελάχιστες υποσημειώσεις. Επώνυμες επιστολές δεν δημοσιεύονται παρά μόνο στην ηλεκτρονική σελίδα του περιοδικού (<http://microphilologica.blogspot.com>). Απαντητικά σημειώματα θα πρέπει να αναφέρονται σε φιλολογικά θέματα.

Διεθνής Βιβλιογραφικός Αριθμός Σειράς: ISSN 1450-0132

Τιμή τεύχους (με Παράρτημα): 5 €

Συνδρομή για 3 τεύχη: 10 €

Το τεύχος αυτό έχει επιχορηγηθεί από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Η επιχορήγηση δεν σημαίνει ότι το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού αποδέχεται το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων ή τις απόψεις της συντακτικής επιτροπής.

Μια άγνωστη φωτογραφία του Κ. Γ. Καρυωτάκη¹

Το τελευταίο χειρόγραφο που βρέθηκε στα κατάλοιπα του Καρυωτάκη ήταν μια αίτηση σύνδεσης της Πρέβεζας με την Αλεξανδρούπολη και με τον μέσσα Έβρο διά θαλάσσης ξηράς και αέρος και ιδίως υπογείως σε ορισμένη ώρα της νύχτας που περνάς εύκολα από τη μια πόλη στην άλλη.

Μ' αυτό το ποιητικό εύρημα ο Θανάσης Τζούλης² συνδέει απροσδόκητα την Πρέβεζα με την Αλεξανδρούπολη ως «αδελφές πόλεις» και τόπους εξορίας που φορτίζονται από τη φασματική παρουσία του Καρυωτάκη.³ Παρότι ο Κ. Γ. Καρυωτάκης δεν πατά ποτέ το πόδι του στο οθωμανικό Δεδέαγατς ή στην απελευθερωμένη μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο Αλεξανδρούπολη (1920), ο Τζούλης στο παραπάνω πεζόμορφο ποίημα *Τρία πεζά για τη σύνδεση της Πρέβεζας με την Αλεξανδρούπολη υπογείως και διά νυκτός* στέκεται προφητικός, διότι, όπως θα δείξουμε στη συνέχεια, στην ακριτική πόλη του Έβρου όντως διατηρούνται ίχνη του ποιητή που αυτοκτονεί στη μοιραία Πρέβεζα. Αν και ο αμφιλεγόμενος βιογράφος του Χ. Γ. Σακελλαριάδης⁴ διαβεβαιώνει επανειλημμένα και κατηγορηματικά ότι τα κατάλοιπα του Καρυωτάκη έχουν «αφανισθεί»⁵ και οι συγγραφείς της *Χρονογραφίας* του εικάζουν ότι η δεύτερη έκδοσή της (1989) δύναται να θεωρηθεί «στην ατέλειά της, τελική»,⁶ φαίνεται πως η αρχαιακή έρευνα είναι σε θέση να φέρει στο φως κι άλλα λανθάνοντα τεκμήρια της βραχείας και τραγικής ζωής του.

Στη μόνιμη έκθεση του Ιστορικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης του Συλλόγου Αρχαιοφίλων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς Νομού Έβρου⁷ για την ιστορία της πόλης και της ευρύτερης περιοχής της, που λειτουργεί από τον Ιούνιο του

Κ. Γ. Καρυωτάκης - Κ. Ε. Καρυωτάκης

Σ. Γουαγιαίρα

2011, και ειδικότερα στην ενότητα *Χώρος: Δημογραφική Σύσταση* εκτίθεται από το ιδιωτικό αρχείο του πρώην συμβολαιογράφου Χαράλαμπου Καρυωτάκη μία ασπρόμαυρη φωτογραφία σε ξύλινο κάδρο. Έχει διαστάσεις 30x19 εκ. και απεικονίζει όρθιο τον ποιητή Κ. Γ. Καρυωτάκη και καθήμενο τον πρώτο του εξάδελφο Κωνσταντίνο Επαμεινώνδα Καρυωτάκη (εικ. 1),⁸ πατέρα του δωρητή της φωτογραφίας προς το Μουσείο. Φέρει την υπογραφή του ιστοριοδίφη και παλαιού φωτογράφου της Αλεξανδρούπολης Γεωργίου Παναγιώτου, ο οποίος προφανώς δεν είναι ο δημιουργός της, διότι – όπως τονίσαμε – τούτη η πόλη δεν εντάσσεται στον μακρύ κατάλογο των αναγκαστικών ή ηθελημένων μετακινήσεων του ποιητή. Ο Παναγιώτου απλώς την αντιγράφει και τη μεγεθύνει κατά παραγγελία του ιδιοκτήτη της. Ο τελευταίος την περισώζει από την αδελφή του πατέρα του Μαριγούλα Παπαδοπούλου, συζύγου του Κοσμά, το γένος Επαμεινώνδα Καρυωτάκη. Σύμφωνα με τον πληροφοριοδότη μας είναι τραβηγμένη στην Αθήνα, όταν οι δύο εξάδελφοι και συμφοιτητές στη Νομική Σχολή αποφοιτούν μαζί. Πρόκειται για άγνωστο και αθησαύριστο φωτογραφικό υλικό, καθώς δεν συμπεριλαμβάνεται ούτε στην εμπεριστατωμένη *Χρονογραφία των Σαββίδη - Χατζηδάκη - Μητσού* ούτε σε προγενέστερα ή μεταγενέστερά της αφιερώματα και δημοσιεύματα.

Με δεδομένο ότι ο Κ. Γ. Καρυωτάκης εγγράφεται τον Σεπτέμβριο του 1913 στη Νομική και λαμβάνει το πτυχίο του «υποστάς την νενομισμένη δοκιμασίαν» στις 11 Δεκεμβρίου του 1917,⁹ η φωτογραφία, κατά τα λεγόμενα του μικρανιψιού του, ενδεχομένως να ανάγεται χρονικά στα τέλη του 1917 ή στις αρχές του 1918. Ωστόσο, συγκρίνοντας την με τις άλλες δύο γνωστές φοιτητικές φωτογραφίες του, όπου ποζάρει καθισμένος, και οι οποίες χρονολογούνται κατά προσέγγιση η πρώτη στα 1914 ή 1915¹⁰ και η δεύτερη στα 1916 ή 1917,¹¹ παρατηρούμε ότι στην παρουσιαζόμενη φωτογραφία του Ιστορικού Μουσείου Αλεξανδρούπολης ο ποιητής φυσιογνωμικά ομοιάζει περισσότερο με αυτήν της περιόδου 1914-1915. Η προσεκτική αντιπαράβολή τους δείχνει πως η κόμμωση, το κοστούμι, το κολάρο του πουκαμίσου και το προεξέχον μαντηλάκι στην τσέπη είναι ολόιδια. Μάλλον φορά τα ίδια ρούχα. Επομένως, πιστεύουμε ότι μια ενδιαμέση χρονολόγηση μεταξύ 1915-1916, στη διάρκεια δηλαδή της παράλληλης φοίτησης των δύο εξαδελφών, είναι πιθανότερη. Εξάλλου εύλογα μπορούμε να υποθέσουμε ότι λόγω της παρέλευσης του χρόνου, ο Χαράλαμπος Καρυωτάκης ίσως να μην μεταφέρει με απόλυτη ακρίβεια τη μαρτυρία του πατέρα του.¹²

Παρομοίως άγνωστος στη σχετική με τον βίο του Κ. Γ. Καρυωτάκη βιβλιογραφία είναι και ο εικονιζόμενος πρώτος του εξάδελφος Κ. Ε. Καρυωτάκης.¹³ Ο Σακελλαριάδης, με ποικίλες ευκαιρίες, σημειώνει ότι ο παππούς του Καρυωτάκη Κώστας Ευθυμίου έχει πέντε σπουδαγμένα στο Πανεπιστήμιο ή στο Πολυτεχνείο αγόρια και δύο χαλοπαντρεμένες κόρες:¹⁴ τον νομομηχανικό Γεώργιο, πατέρα του ποιητή, τον μηχανικό στην Αθήνα Δημοσθένη, τον δικηγόρο στην Έδεσσα Ανδρέα, τον κτηματία στην πατρογονική Συκιά της Κορινθίας Επαμεινώνδα, τον δικαστικό στη Σπάρτη Βασίλη, τη χήρα γιατρού Αγγελική Ρέντη και τη χήρα φαρμακοποιού Φωτεινή Κωνσταντινίδη.¹⁵ Ο κατά ένα χρόνο μεγαλύτερος από τον ποιητή Κ. Ε. Καρυωτάκης (Συκιά Κορινθίας 1895 - Αθήνα 1974) είναι παιδί του κτηματία Επαμεινώνδα. Με βάση τις πληροφορίες του γιου του, ο Κ. Ε. Καρυωτάκης φοιτά στο Γυμνάσιο της Τρίπολης και φιλοξενείται στο σπίτι της οικογένειας Σκάγιαννη, της μητέρας του Κ. Γ. Καρυωτάκη. Σπουδάζει κι αυτός δικηγόρος στη Νομική Αθηνών, κάνει παρέα με τον ποιητή και

κατά διαστήματα υποτίθεται ότι συγκατοικεί μαζί του στη Νεάπολη / Εξάρχεια. Εντούτοις, ο Σακελλαριάδης υποστηρίζει πως ο φίλος του μετά τον πρώτο χρόνο της διαμονής του στην Αθήνα, που μπαίνει οικότροφος στην Ιόνιο Σχολή, μέχρι το πέρας των φοιτητικών του σπουδών και λίγο αργότερα ζει μόνος του σε διάφορες σοφίτες και «παλαιϊκά» δωμάτια της Νεάπολης: το 1916 στην οδό Βαλτετσίου 14, το 1918 στην οδό Νοταρά 22, και το 1919 μερικές εκατοντάδες μέτρα πιο κάτω από τα Εξάρχεια προς το Μεταξουργείο, στην οδό Φαβιέρου 54.¹⁶ Η τελευταία διεύθυνσή του είναι ταυτοχρόνως και τα γραφεία του σατιρικού περιοδικού *Η Γάμπα* από τον Σεπτέμβριο έως τον Οκτώβριο της ίδιας χρονιάς. Πάντως, δεν αποκλείεται κατά καιρούς να μένει δίπλα με τον Κ. Ε. Καρυωτάκη σε γειτονικά σπίτια ή σε ξεχωριστά δωμάτια μιας κοινόχρηστης αυλής. Από την άλλη, η σχέση και η συναναστροφή τους, ανεξάρτητα από το πόσο στενές είναι, αποδεικνύονται αυτόδηλα από την ύπαρξη της κοινής τους φωτογραφίας.

Κατόπιν ο Κ. Ε. Καρυωτάκης, παρασυρμένος από τη δίνη του πολέμου όπως κι ο ποιητής εξάδελφός του, στρατεύεται το 1919, και το 1920 βρίσκεται να υπηρετεί στο στρατοδικείο των Σαράντα Εκκλησιών της Ανατολικής Θράκης. Ο γιος του θυμάται πως στις Σαράντα Εκκλησιές συνεταιρίζεται με κάποιον Ρωμίο δικηγόρο, ονόματι Γκιολμπάλογλου, για να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του οθωμανικού δικαίου. Μετά το 1922 πηγαίνει στη Χαλκίδα και σύντομα επιστρέφει στην Θράκη, ύστερα από πρόσκληση του Γκιολμπάλογλου, ο οποίος δραστηριοποιείται πλέον στην Αλεξανδρούπολη. Εκεί γνωρίζει την ανιψιά του Αντώνη Λεονταρίδη, πλούσιου εμποροχρηματιστή και ευεργέτη της πόλης, Σμαρώ Λεονταρίδου του Χαράλαμπου, και παντρεύονται το 1929.¹⁷ Το 1930 γεννιέται ο πρώτος γιος του Επαμεινώνδας και το 1935 ο δεύτερος, ο κάτοχος της αδημοσίευτης φωτογραφίας Χαράλαμπος. Κατοικεί μόνιμα στην Αλεξανδρούπολη και ασκεί με επιτυχία το επάγγελμα του δικηγόρου.¹⁸ Σε κατάλογο συνδρομητών Αλεξανδρουπόλεως της Ανωνώμου Ελληνικής Τηλεφωνικής Εταιρείας του 1938 καταγράφεται η διεύθυνση του δικηγορικού του γραφείου (Βασ. Γεωργίου Β') και ο τηλεφωνικός αριθμός του (2-35) (εικ. 2). Στα 1934 εκδίδει την εβδομαδιαία πολιτική εφημερίδα *Θρακικά Νέα*, την οποία μετά από κάποια χρόνια μεταβιβάζει στον δημοσιογράφο Σταύρο Φανφάνη.¹⁹ Διατελεί πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Έβρου κατά την περίοδο 1955-1961. Ίσαμε την αυτοκτονία του Κ. Γ. Καρυωτάκη (1928), ο Κ. Ε. Καρυωτάκης ανταλλάσει μαζί του κάρτες που χάνονται την εποχή της Κατοχής, όταν η οικογένειά του καταφεύγει στην Αθήνα.

Έτσι, λοιπόν, *υπογείως και διά νυχτός*, όπως προβλέπει ενορατικά ο Θανάσης Τζούλης, η Αλεξανδρούπολη τυχαία ανταμώνεται με τη σκοτεινή Πρέβεζα, διασώζοντας στο Ιστορικό της Μουσείο ένα ελάχιστο τεκμήριο της ζωής του αυτόχειρα ποιητή.

3-65	Καρόμπαλης Β. Χρ., <i>Κατάστημα Σιδηρικών</i>	Βασ. Γεωργίου Β'
2-35	Καρυωτάκης Ε. Κωνσ., <i>Γραφ. Δικηγορικών</i>	Βασ. Γεωργίου Β'
4-39	Κατριδάκος Ι. Νίκ., <i>Ίατρος</i>	Καμνηνών 7

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ευχαριστώ θερμά τον συνταξιούχο συμβολαιογράφο Χαράλαμπο Καρυωτάκη, μικρανεψιό του ποιητή Κ. Γ. Καρυωτάκη, για τις πολύτιμες πληροφορίες του, τον αρχιτέκτονα Νικόλαο Πινάτζη, πρόεδρο του Συλλόγου Αρχαιοφίλων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς Νομού Έβρου, για την παραχώρηση του δικαιώματος δημοσίευσης της φωτογραφίας, και τον Θεόδωρο Κυρκοΐδη, βιβλιοθηκονόμο του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, για την επίσημανση του τηλεφωνικού καταλόγου του 1938.

2. Για τον ποιητή της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς Θανάση Τζούλη (1932-2010), που επί μια εικοσαετία υπηρέτησε στην Αλεξανδρούπολη ως διευθυντής στη Ζαρίφειο Παιδαγωγική Ακαδημία και ως καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, βλ. Α. Ευαγγέλου (επιμ.), *Η Δεύτερη Μεταπολεμική Ποιητική Γενιά (1950-1970). Ανθολογία, Θεσσαλονίκη, Παρατη-*

- ρητής, 1994, σσ. 327-337· *Μανδραγόρας 8-9* (Ιουλ.-Δεκ. 1995) 91-167 (αφιέρωμα)· Α. Ζήρας, «Τζούλης Θανάσης Χ.», στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Αθήνα, Πατάκης, 2007, σ. 2168.
3. Θ. Τζούλης, *Και γάμον Έβρου του ποταμού*, Αθήνα, Μανδραγόρας, 1996, σ. 78. Βλ. και Θ. Β. Κούγκουλος, «Η επίσκεψη του Έβρου στην ποίηση του Θανάση Τζούλη», *Μανδραγόρας 8-9* (Ιουλ.-Δεκ. 1995) 147.
4. Βλ. Χ. Ντουλιά, Κ. Γ. Καρυωτάκης. *Η αντοχή μας αδέσποτης τέχνης*, Αθήνα, Καστανιώτης, ²2001, σσ. 142-162.
5. Χ. Γ. Σακελλαριάδης, «Κ. Γ. Καρυωτάκης», στο Κ. Γ. Καρυωτάκης, *Άπαντα έμμετρα και πεζά*, Αθήνα 1938, σσ. XXXXIII-XXXV· ο ίδιος, «Ανέκδοτες επιστολές του Καρυωτάκη», *Νέα Εστία* 1065 (15 Νοεμβρ. 1971) 1551· ο ίδιος, «Γύρω από τις εκδόσεις του Καρυωτάκη», *Νέα Εστία* 1073 (15 Μαρτ. 1972) 401-402.
6. Γ. Π. Σαββίδης - Ν. Μ. Χατζηδάκη - Μ. Μητσού, *Χρονογραφία Κ. Γ. Καρυωτάκη (1896-1928)*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1989, σ. 11.
7. Βλ. <http://www.ismo.gr> (προσπελάστηκε στις 20/01/2013 από το διαδίκτυο).
8. Κωδικός αντικειμένου: 907. Αύξων αριθμός κτίσης: 0.61. Θέση: Π.4 Ρ.2. Μαζί με το κάδρο οι διαστάσεις της είναι 31,2Χ26,4 εκ. Επιπλέον η φωτογραφία υφίσταται και σε ηλεκτρονική μορφή στον κεντρικό υπολογιστή της έκθεσης, στην ενότητα των ιδιωτικών αρχείων.
9. Χ. Γ. Σακελλαριάδης, «Κ. Γ. Καρυωτάκης», ό.π., σσ. XVI, XVIII· Γ. Δάλκου, *Κωνσταντίνος Γεωργίου Καρυωτάκης. Δημόσιος υπάλληλος εξ Αθηνών, μετατεθείς εις Πρέβεζαν εσχάτως...*, Αθήνα, Καστανιώτης, 1986, σσ. 150-151· *Χρονογραφία*, ό.π., σσ. 29, 55.
10. *Χρονογραφία*, ό.π., εικ. 2.
11. Ό.π., εικ. 5.
12. Δυστυχώς δεν σώζεται στο αρχείο της οικογένειας αντίγραφο του πτυχίου του Κ. Ε. Καρυωτάκη. Η αντιπαραβολή της ημερομηνίας λήψης του με την αντίστοιχη του Κ. Γ. Καρυωτάκη θα διασαφήνιζε το ζήτημα.
13. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν αναφέρεται πουθενά στη *Χρονογραφία*, ό.π.
14. Χ. Γ. Σακελλαριάδης, «Ανέκδοτες επιστολές του Καρυωτάκη», ό.π., σ. 1540· *Χρονογραφία*, ό.π., σ. 19.
15. Χ. Γ. Σακελλαριάδης, «Ο Καρυωτάκης διευθυντής σατιρικού περιοδικού», *Νέα Εστία* 1138 (1 Δεκ. 1974) 1775, σημ. 14.
16. Χ. Γ. Σακελλαριάδης, «Κ. Γ. Καρυωτάκης», ό.π., σσ. XVI-XVII, XIX· ο ίδιος, «Ανέκδοτες επιστολές του Καρυωτάκη», ό.π., σ. 1541· ο ίδιος, «Ο Καρυωτάκης διευθυντής σατιρικού περιοδικού», ό.π., σσ. 1765-1770· *Χρονογραφία*, ό.π., σσ. 33, 56, 62, 64.
17. Βλ. τη μαρτυρία και πάλι του Χαράλαμπου Καρυωτάκη για τον συγγενή από την πλευρά της μητέρας του Αντώνη Λεονταρίδη: Ι. Παρασχάκη, «Αντώνης Λεονταρίδης», *Αλεξανδρούπολη του χθες και του σήμερα 4* (χ.χ.) [Δήμος Αλεξανδρούπολης περί το 1998], σσ. 16-18.
18. Βλ. και Μ. Ε. Πατέλης, *Αλεξανδρούπολη. Οικονομίας Πανόραμα 1870-1970*, Αλεξανδρούπολη, Πέλτη, 2007, σσ. 183, 319. Δημοσιεύονται μία διαφήμιση από τοπική εφημερίδα του δικηγορικού του γραφείου και μία απόδειξη του με τοποχρονολογία «Εν Αλεξανδρουπόλει τη 20-1-1937» για την τροποποίηση του καταστατικού της ορθοδόξου χριστιανικής αδελφότητας «Η Αποστολική Διακονία». Ο Πατέλης από σφάλμα τον παρουσιάζει να εργάζεται στην Αλεξανδρούπολη ήδη από τη δεκαετία 1911-1920.
19. Ο. Μ. Πατέλη - Μ. Ε. Πατέλης, *Ο τύπος του Έβρου 1890-2010*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ροδόπης - Έβρου, Αλεξανδρούπολη 2010, σσ. 22, 33, 84.

Θανάσης Β. Κούγκουλος

Πέντε ανέκδοτες επιστολές του Τέλλου Άγρα προς τον Καίσαρα Εμμανουήλ

Στο τμήμα του αρχείου του Καίσαρα Εμμανουήλ που απόκειται στο Ε.Λ.Ι.Α., υπάρχουν μεταξύ άλλων χειρογράφων και πέντε επιστολές του Τέλλου Άγρα προς τον Εμμανουήλ, γραμμένες μεταξύ 1928-1933, οι οποίες αποτελούν απαντήσεις σε λανθάνουσες επιστολές που του έστειλε ο Εμμανουήλ.